

erillinen etiikan oppiaine. Nämä ehdotukset ovat perusteltuja. Voidaan myös ehdottaa, että pelkän uskontotiedon sijaan perustettaisiin kulttuuritiedon oppiaine, jonka sisällöt perustuisivat filosofian, teologian, uskontotieteen, kansatieteen, kulttuuriantropologian ja taidehistorian tutkimukseen.

Monien viimeaikaisten uskon-tososiologisten tutkimusten mukaan suvaitsevaiset ja avarakatseiset uskonnolliset yhteisöt näyttävät kiihtuvan ja vain konservatiiviset ja fundamentalistiset ryhmät kasvavat voimakkaasti, lähinnä muualla kuin länsimaissa. Kirjansa lopussa Sihvola esittää kuitenkin vision, jonka mukaan vapamielisellä, suvaitsevaisella ja uskonnon erityisluonteen oikein ymmärtävällä uskonnolla on tärkeitä tehtäviä myös tulevaisuudessa. Uskonnot ja vakaumukset voivat toimia moraalisen toiminnan yhteinä motivaatioperustana, kulttuurisen tradition välittäjänä, yhteisöllisen kokemuksen muotona, lasten kasvatuksen tukena sekä taiteellisen ilmaisun kanavana ja innostajana. Uskonto ja tiede ovat kuitenkin Sihvolan mukaan suurelta osin toisistaan riippumattomia – ne puhuvat enimmäkseen eri asioista.

Maailmankansalaisen uskonto on tärkeä kannanotto harkitsevan ja suvaitsevaisen uskonnollisuuden puolesta. Kirja valottaa avoimesti ja sympaattisesti myös tekijänsä henkilökohtaista suhdetta uskontoon.

TOMMI LEHTONEN
DOS., VAASA

JUKKA KORPELA
**Miesparin siunaaminen:
Viisi ortodoksista keskiaikaista rukousta. Tampere:
Arator 2011. 67 s.**

Itä-Suomen yliopiston yleisen historian professori Jukka Korpela on julkaissut lyhyen kirjan miesparien

siunaamisesta kirkon historiassa. Teos sisältää rukouskaavojen lisäksi melko laajan kommentaariosuuden, jossa valotetaan avioliiton vaiheita roomalaisista alkaen. Roomassa varsinaisen avioliiton (*conubium, matrimonium*) saivat solmia vain Rooman kansalaiset. Kevyemmän liiton (*concubium*) saattoi solmia kaksi kansalaista, mutta sen saattoivat solmia myös esimerkiksi kansalainen ja orja. Tarvittaessa ei-kansalaisten avioliittoja voitiin käsitellä roomalaisessa oikeudessa *concubium*-liittoina. Imperiumin eri puolilla säilyi myös paikallisia avioliittoinstituutioita, osa niistä polygamisia.

Laajeneva kristinusko joutui määrittelemään kantansa avioliittojen kirjoon. Moniavioisuutta ei täysin tuomittu. Esimerkiksi ortodoksisen kirkon kaanoneihin kuuluvien Pyhien apostolien sääntöjen 17. kohta määräsi vain, että kahteen avioon kasteen jälkeen vihitty tai sivuvaimon ottanut ei kelvannut papiksi. Poliittisista syistä moniavioisuus säilyi yläluokan piirissä sydänkeskijälle saakka, eikä varsinkaan syrjäseutujen kansankulttuurissa perheenmuodostus muuttunut Korpelan mukaan mitenkään kristinuskon saapuessa alueelle.

Avioliiton solmimista ohjasivat ensimmäisinä kristillisinä vuosisatoinakin roomalaisen oikeuden säädökset. Halutessaan aviopari kävi liiton solmittuaan pyytämässä sille piispan (tai papin) siunauksen. Kun avioliitto vakiintui sakramentiksi 800-luvun jälkeen, kirkko sai yksinoikeuden päättää, kuka voi solmia liiton ja kenen kanssa. Kirkko sai tällä tavoin huomattavaa yhteiskunnallista valtaa, turvasihan avioliitto yksilön aseman yhteiskunnassa. Idän kirkko oli lännen kirkkoa alistetumpi hallitsijalle, eikä se pystynyt kontrolloimaan ihmisten elämää yhtä paljon kuin läntinen sisarensa. Idän kirkko joutuikin hyväksymään muun muassa avioeron ja uudelleen vihkimisen.

Roomassa ja antiikissa yleisemminkin tavattiin myös samaa sukupuolta olevien välisiä liittoja. Korpe-

la toteaa, että antiikin kulttuureissa kahden tai useamman miehen ystävyysliitot olivat keskeisiä politiikassa ja taloudessa. Miehet sitoutuivat yhteiseen toimintaan ja jopa yhteiselämään. Korpela mainitsee kreikkalaisten *hatairiai*-instituution ja roomalaisten *duumviraatit* ja *triumviraatit*. Tällaiset liitot voitiin vahvistaa uskonnollisella valalla ja niillä oli oikeudellinen asema.

Korpelan mukaan samaa sukupuolta olevien liitot jatkuivat ainakin jossain määrin myös kristillisenä aikana, jolloin suhtautuminen homoseksuaalisuuteen tuli kielteisemmäksi ilmeisesti juutalaisuuden vaikutuksesta. Esimerkiksi kreikkalaisen *hetairiai*-liiton ja munkkien kenobiittisen yhteiselämän ero ei ollut hänen mukaansa selkeä. On säilynyt tekstejä, joista käy ilmi yhteisöveljien läheinen suhde. Esimerkiksi pyhittäjänsä Markus kertoo kirjeensä vastaanottajalle ”olevansa nyt ruumiillisesti erossa sinusta, mutta vain ulkoisesti ei sydämeltä”. Korpelan mukaan on myös perusteltua katsoa kreikkalaisen *paiderastia*-instituution jatkuneen kristillisissä luostareissa vanhusten ja noviisien välisissä suhteissa. Näistä mahdollisista jatkumoista olisi ollut kiintoisaa lukea enemmänkin, mutta Korpela käsittelee aihetta valitettavan lyhyesti.

Myös miesten välisiä varsinaisia avioliittoja tunnetaan antiikin ajalta, mutta kristillisen vaikutuksen kasvaessa ne kiellettiin kuolemanrangaistuksen uhalla 300-luvun lopussa. Homoseksin harjoittaminenkin kiellettiin, mutta kiellolla ei näyttänyt ainakaan alkuun olleen merkitystä, mistä on osoituksena esimerkiksi se, että vielä ainakin 400-luvun lopulla miesprostituoiduilta kannettiin veroa.

Osoituksia samaa sukupuolta olevien liittojen jatkumisesta ovat myös Korpelan kirjaan sisältyvät kaavat. Mukana on viisi rukouspalvelusta samaa sukupuolta olevien liiton siunaamiseksi. Kyseessä ovat 1000–1300-luvuilta peräisin olevat kaavat, jotka John Boswell (Yale)

julkaisi englanninkielisinä käännöksiä teoksessaan *Same-Sex Unions in Premodern Europe* (1995). Korpela on tehnyt käännökset kreikan-, muinaislaavin- tai serbiankirkkoslaavinkielisistä alkuteksteistä. Niistä siunausten osista, jotka ovat käytössä Suomen ortodoksisen kirkon palveluksissa, Korpela on käyttänyt virallisia käännöksiä, vaikka ne olisivat heikkolaatuisiakin. Korpelan mukaan on tärkeää, että lukija huomaa näidenkin rukouspalvelusten koostuvan kirkollisten palvelusten tutuista osista.

Mitä palveluksissa sitten rukoilaan kahdelle samaa sukupuolta olevalle? Grottaferratan 1000-luvulta olevassa käsikirjoituksessa pyydetään muun muassa ”kestävää rakkautta ja nuhteetonta elämävaellusta”, ”tahratonta uskollisuutta ja rikkoutumatonta rakkautta”, ”rauhaa, rakkautta ja yksimielisyyttä” sekä ”keskinäistä rakkautta”. Lisäksi rukoillaan: kuten Herra näki oikeaksi yhdistää apostolit Filippuksen ja Bartholomeuksen ja marttyyrit Sergiuksen ja Bacchuksen ”veljeksiksi ei lihasta vaan uskolla ja hengellä”, hän liittäisi nämä kaksi palvelijaansa yhteen ”ei lihan siteellä vaan uskon ja hengen kautta”.

Muissa kaavoissa on samoja osia. Siinain euhologionin 1000- tai 1100-luvulta olevassa kaavassa pyydetään Herraa ”liittämään heidät yhteen rakkaudessa ja elämässä”, rukoillaan ”heidän Kristuksessa solmitun liittonsa puolesta”, pyydetään, että Herra ”yhdistäisi heidät täydellisellä rakkaudella ja erottamattomalla elämällä”, rukoillaan, että he saisivat ”säilyttää veljeytensä toisiaan kadehtimatta” ja pyydetään heille ”kunniallista uskollisuutta ja totista rakkautta”. Lisäksi rukoillaan: kuten Herra näki hyväksi, että apostolit Pietari ja Paavali, Filippus ja Bartholomeus ja marttyyrit Sergius ja Bacchus ”olivat veljiä, eivät veren siteellä vaan uskosta ja rakkaudesta”, hän siunaisi myös nämä palvelijansa ”liittymään yhteen ei syntymästään vaan uskolla ja rakkaudella”.

Rukouspalveluksiin sisältyy osia, jotka ovat suoraan avioliittokavasta. Tällainen osa on esimerkiksi 1300-luvun alusta olevaan serbiankirkkoslaavinkieliseen rukouspalveluskaavaan sisältyvä analogin kiertäminen, joka kuvaa parin yhteistä vaellusta maailmassa. Korpela myöntää, että kyseisten liittojen suhde avioliiton sakramenttiin jää kuitenkin kiistanalaiseksi. Kaavat eivät myöskään kerro, mitä siunatuissa suhteissa todella tapahtui, ja miten kumppanukset rakensivat elämänsä.

Joka tapauksessa Korpela pystyy pienellä kirjallaan osoittamaan suomalaisille lukijoille, että kristillisen kirkon historiassa on tunnettu myös muiden kuin mies–naisparien siunaaminen. Luterilaisen kirkon piispojen olisi ollut hyvä tietää tämä, kun he muutama vuosi sitten väittivät, että ”kirkko on suhtautunut pidättyvästi yhden miehen ja yhden naisen avioliitosta poikkeavien suhteiden siunaamiseen” (*Rakkauden lahja* 2008, 60).

Samaa sukupuolta olevien parien siunaamisen tai vihkimisen teologian kehittäely traditionaaliselta pohjalta on idän kirkoissakin alkanut, mutta lännen kirkoissa sitä on tehty jo vuosikymmeniä. Piispanvirasta kirkon yhteyden vuoksi kiellettyyn anglikaaniteologi Jeffrey John pyrki jo parikymmentä vuotta sitten teoksessaan *Permanent, Faithful, Stable: Christian Same-sex Partnerships* (1993) perustelemaan, miksi sakramentaalinen avioliitto kuuluu myös samaa sukupuolta oleville kumppaneille. Aihetta on historiallisen (trinitaarisen) teologian valossa käsitellyt myös esimerkiksi keskiajan tutkija Marilyn McCord Adams artikkelissaan ”Trinitarian Friendships: Same-Gender Models of Godly Love in Richard of St. Victor and Aelred of Rievaulx” teoksessaan *Theology and Sexuality* (2002).

VESA HIRVONEN
DOS., LAHTI

OSMO PEKONEN

La Rencontre des Religions autour du voyage de l'abbé Réginald Outhier en Suède en 1736–1737. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus 2010. 363 s.

Dosentti Osmo Pekonen on monipuolinen kirjoittaja, jonka laaja tuotanto ulottuu matematiikasta teologiaan ja tiedepolitiikasta kirjallisuudentutkimukseen. Eri aiheita yhdistävänä punaisena lankana hänen tuotannossaan kulkee Ranskan tieteen esittely ja ranskalaisen kulttuurin laajan vaikutuksen dokumentointi.

Esiteltävä teos liittyy luonnon-tieteilijä Maupertuisin kuuluisaan Suomen-matkaan, jonka mittauksien perusteella Maan todistettiin olevan navoiltaan hieman litistynyt, niin kuin Newtonin painovoimateoria ennustaa. Tornion ja Pellon välinen Tornionjokilaakson alue tarjosi 1700-luvun alkupuolella riittävän pohjoisen seudun, jolla vaadittava mittaus voitiin tehdä. Asuttu vesireitti tarjosi majoitus- ja kuljetusmahdollisuudet sekä itse mittaus- ta varten tasaisia jääkansia ja näkyvyydeltään erinomaisia kukkuloita.

Luonnontutkijan roolissa matkalla oli myös katolinen pappi Outhier, jonka matkapäiväkirja on varsinaisesti Pekosen tutkimuskohteena. Siihen Outhier kirjasi moninaisia huomioita kohtaamastaan luterilaisesta kulttuurista. Lisäksi siinä piirtyvät esiin saamelaisten uskonnolliset tavat ja hiukan myös ortodoksinen kirkko. Teologin silmissä Outhierin huomioidut ovat varsin vaatimattomia ja pinnallisia, myös oman aikansa mittapuilla mitattuna. ”Uskontojen kohtaaminen” on tässä mielessä hieman mahtipontinen tutkimustehtävä. On silti hyödyllistä, että Pekonen esittää Outhierin kirkkohistoriallisista huomautuksista lavean kokonaiskuvan.

Kirjan suurimmat ansiot ja lukunautinto syntyy siitä, että Peko-